

Företagsansvar under förändring

- *Kan ett utvidgat företagsansvar tänkas råda bot på dagens
korruptionsproblem?*

Sarah Lindbergh

Kandidatuppsats i handelsrätt
VT-2013

Handledare
Marianne Steneroth Sillén

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Förord

Korruption som ämne blev jag introducerad till först under min kandidatkurs, då väcktes mitt intresse. Det finns många personer som är delaktiga i att den här uppsatsen över huvud taget existerar och jag vill passa på att nämna några. Jag vill tacka min pojkvän och mina vänner för allt stöd och som med intresse och uppmuntran följt allt jag gjort under hela min utbildning.

Jag vill även ge min handledare Marianne Steneroth Sillén ett stort tack, som har hjälpt och stöttat mig igenom detta uppsatsskrivande. Slutligen vill jag tacka min familj. Utan er hade jag aldrig varit där jag är idag.

Lund

Maj 2013

Sarah Lindbergh

Innehållsförteckning

1. Inledning	13
1.1 Ämne Bakgrund	13
1.2 Syfte Frågeställning	15
1.3 Avgränsningar	15
1.4 Metod och material	16
1.5 Disposition	17
2. Korrupsionsproblematikens bakgrund.....	19
2.1 Rättsutvecklingen.....	19
2.2 Konventioner och initiativ mot korrupcion	22
2.2.1 OECD.....	22
2.2.2 EU	23
2.2.3 Europarådet	23
2.2.4 FN	25
2.2.5 FATF.....	25
3. Corporate Social Responsibility.....	27
3.1 Inledning	27
3.2 Den etiska dimensionen	28
4. Företagsansvar	29
4.1 Inledning	29
4.2 Företag som straffrättsligt ansvariga.....	29
4.3 Företag som brottssubjekt.....	30
4.3.1 Principen om identifikation	30
4.3.2 Principen om det vikarierande ansvaret.....	31
4.3.3 Principen om kumulativ skuld	31
4.3.4 Principen om reaktiv skuld	32
4.3.5 Principen om corporate mens rea.....	32
4.4 En funktionell metod	32
4.5 Straffansvar för företag.....	33

4.6	Kontrollansvar	34
5.	Svenska åtgärder	37
5.1	Lagförarbeten	37
5.2	Självregleringskod	38
5.3	Ändringar i lagstiftningen	40
5.3.1	Inledning	40
5.3.2	BrB 10 kap. § 5 e	41
6.	Diskussion och några slutsatser	43
6.1	Diskussion	43
6.2	Några slutsatser	46
	Källförteckning	47

Sammanfattning

Korruption i internationella affärstransaktioner har blivit ett allt mer omfattande problem då den gränsöverskridande handeln har ökat. Korruptionen ökar transaktionskostnader, ställer upp hinder för fri handel och leder till ineffektivitet i form av nepotism och brist på transparens. Detta leder till att korruptionen orsakar fattigdom, instabilitet och tvister.

En fördjupad förståelse om korruptionens skadliga konsekvenser har etablerat en internationell ömsesidig uppfattning om behovet av effektiva lösningar för att förebygga korruption i internationella affärstransaktioner. Denna ömsesidiga förståelse har resulterat i en rad internationella dokument som betonar vikten av ett företagsansvar och ställer krav på enskilda länder att etablera effektiva system genom vilka företag kan hållas ansvariga för korruption.

Det huvudsakliga syftet med uppsatsen är att jag vill belysa och ge läsaren en inblick i ett företagsansvar under förändring och hur ett utvidgat företagsansvar kan förebygga korruption. Uppsatsen är författad med utgångspunkt i traditionell juridisk metod för att underbygga min redogörelse för rättsläget. För att uppfylla uppsatsens syfte har således gällande rätt, förarbeten, direktiv och förordningar, artiklar och doktrin använts för att öka förståelsen av vissa centrala utgångspunkter och den rättsliga utvecklingen. I uppsatsen har artiklar från sakkunniga fått ta förhållandevis stor plats. Speciellt har en artikel skriven av Joanna Drewert publicerad i Juridisk Publikation, givit mig inspiration till att skriva den här uppsatsen.

Slutsatsen är att en större tyngdpunkt bör läggas på området både när man ser till en tydligare och mer slagkraftig lagstiftning, men även att det internationella samarbetet måste utökas och att fler länder uppmuntras att skriva under de internationella dokumenten. Huruvida det är ett införande av straffrättsligt ansvar för företag eller andra åtgärder återstår att se. Tills vidare borde företagen själva arbeta med att utvidga sitt företagsansvar genom olika korruptionsförebyggande åtgärder.

Summary in English

Corruption in international business transactions has become an increasingly widespread problem since the cross-border trade has improved. Corruption increases transaction costs, it sets up barriers for free trade and leads to inefficiency in the form of nepotism and lack of transparency. This shows that corruption causes poverty, instability and disputes.

A deeper understanding of the corruptions harmful consequences has established an international bilateral understanding of the need for effective solutions to prevent corruption in international business transactions. This shared understanding has resulted in a number of international documents that emphasize with the importance of corporate responsibility and requires that individual countries establish effective methods through which companies can be held accountable for corruption.

The main purpose of this thesis is that I want to highlight and give the reader an insight into a corporate responsibility for change and how an expanded corporate responsibility can prevent corruption. The thesis is written based on the traditional legal method to verify my statement of the legal position. To fulfil the purpose of this thesis current law, legislative history, directives and regulations, articles and doctrine has been studied to increase the understanding of some key aspects and the legal development. Articles written by experts has had a relatively large space in this thesis. In particular, an article written by Joanna Drewert published in Juridisk Publikation, it has given me the inspiration to write this thesis.

The conclusion is that a greater emphasis should be placed on the area both when looking for a clearer and more powerful legislation, but also that the international cooperation should be expanded and thereby encourage more countries to sign the international documents. Whether it is an establishment of the criminal liability for a company or other actions remains to be seen. For now, the companies should themselves be working to expand its corporate responsibility through various corruption preventions.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
CSR	Corporate Social Responsibility
EU	Europeiska Unionen
FATF	Financial Action Task Force
FCPA	Foreign Corrupt Practices Act
FN	Förenta Nationerna
GRECO	Group of States against Corruption
ICC	International Chamber of Commerce
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
Prop.	Proposition
Sida	Styrelsen för Internationellt Utvecklingssamarbete
SOU	Statens Offentliga Utredningar
UNCAC	United Nations Convention against Corruption

1. Inledning

1.1 Ämne | Bakgrund

Korruption i internationella affärstransaktioner har blivit ett allt mer omfattande problem då den gränsöverskridande handeln har ökat. Korruptionen ökar transaktionskostnader, ställer upp hinder för fri handel och leder till ineffektivitet i form av nepotism och brist på transparens.¹ De konsekvenser som förorsakas av korruption blir speciellt påtagliga i de länder där mutorna betalas ut. Dessa länder är ofta fattiga och saknar resurser och rutiner för att motverka korruptionens utsträckning. Korruptionen förvärrar situationen genom att investeringar från utländska företag hamnar i fickorna på korrupta offentliga tjänstemän, istället för att folket får ta del av dem. Detta försvagar i sin tur demokratin och allmänhetens förtroende för statliga institutioner samt social och ekonomisk utveckling i landet, vilket leder till att korruptionen orsakar utebliven välfärd, instabilitet och tvister.²

En fördjupad förståelse för korruptionens skadliga konsekvenser har etablerat en internationell ömsesidig uppfattning om behovet av effektiva lösningar för att förebygga korruption i internationella affärstransaktioner. Denna ömsesidiga förståelse har resulterat i en rad globala dokument. Gemensamt för dessa dokument är att de alla betonar vikten av företagsansvar för den internationella korruptionen, med hänvisning till att även om det är individer som mutas är det företag som gynnas.³

De internationella dokumenten ställer krav på enskilda länder att etablera effektiva system för att företag ska kunna hållas ansvariga för korruption. På grund av att det föreligger stora bevisvärigheter när det gäller att identifiera enskild individuell skuld inom en företagsorganisation, har det av resultatriktade skäl utvecklats alternativa metoder för att kunna hålla företag kollektivt ansvariga för korruption och på så sätt skapa incitament för dem att själva förebygga handlandet. Det rör sig både om offentlig- och civilrättsliga metoder, såsom

¹ Kochan, et al., 2011, s. 19-23

² Drewert, 2012, s. 179

³ Drewert, 2012, s. 177

uteslutning från upphandling av offentliga avtal, men även nya former för att erhålla företag med straffrättsligt ansvar. Ett exempel på en sådan metod är presumtionsansvaret i den engelska mutbrottslagstiftningen Bribery Act 2010. Att kunna ålägga ett företag presumtionsansvar visar på att man har accepterat en form av systemtänkande som söker skuld i företags organisation och struktur snarare än hos enskilda individer.⁴

Ett företagsansvar inbegriper likaså ett samhällsansvar vilket stipuleras i termer av Corporate Social Responsibility, CSR. CSR går ut på att företag aktivt ska engagera sig och ta ansvar för hur de påverkar samhället, ur såväl ett ekonomiskt, miljömässigt som socialt perspektiv.⁵ En av vår tids största CSR utmaningar är anti-korruptionen. Korruption är inget rättsligt begrepp utan beskriver ett brett spektrum av olagliga eller omoraliska affärstransaktioner som ger mutgivaren en orättvis fördel samtidigt som en tjänsteman bryter det förtroende denne innehar genom sin tjänst för egen vinning.⁶ Därför är det viktigt att motivera och uppmärksamma fler företag på den etiska dimensionen, att det är den tillsammans med de tre andra ansvarsområdena som leder till en långsiktig tillväxt och hållbar utveckling.

Regeringen uppmuntrar näringslivet att tillämpa Organisation for Economic Co-operation and Development:s, OECD:s, riktlinjer för multinationella företag, och att ställa sig bakom de tio principerna om respekt för de mänskliga rättigheterna, arbetsvillkor, miljöansvar och anti-korruption i FN:s Global Compact.⁷ Detta har lett till att allt fler företag insett betydelsen av samhällsansvar och därför börjat anamma CSR i allt högre utsträckning.

Internationellt sett är korruptionen i Sverige låg, däremot är våra företags agerande utomlands ifrågasatt. OECD:s arbetsgrupp mot korruption och Group of States against Corruption, GRECO, har tidigare kritiserat Sverige för att agera svagt gentemot inhemska företags korruptionsbrott utomlands.⁸ De världsomfattande organisationernas krav på samordning och ett effektivt företagsansvar har lett till att lagregleringen på korruptionsområdet nyligen

⁴ Drewert, 2012, s. 178

⁵ CSR Sweden, *Om CSR Sweden*

⁶ Drewert, 2012, s. 179

⁷ Regeringskansliet, *Hållbar utveckling (CSR)*

⁸ Drewert, 2012, s. 197

uppdaterats och täcker nu fler fall av korruption än tidigare. Detta har lämnat ett avtryck i Sveriges lagstiftning på senare år, vilket kan exemplifieras genom införandet av brottet *vårdslös finansiering av mutbrott* i brottsbalken (BrB).⁹ Dock finns det fortfarande områden där potentiell lagstiftning diskuteras och efterfrågas från många håll.

På senare tid har även allt fler korruptionsrelaterade skandaler rapporterats om i media.¹⁰ Det är uppenbart att vi har ett högst aktuellt samhällsproblem som verkar växa och inte minst mot den bakgrunden är det angeläget att ta i tur med och behandla.

1.2 Syfte | Frågeställning

Det huvudsakliga syftet med uppsatsen är att jag vill belysa och ge läsaren en inblick i ett företagsansvar under förändring och om ett utvidgat företagsansvar kan förebygga korruption. För att möjliggöra detta har jag valt att undersöka den bakomliggande internationella rättsutvecklingen av företagsansvar för korruption och knyta an den till den nya svenska lagstiftningen i BrB kap. 10 § 5e om *vårdslös finansiering av mutbrott*.

Med ovan anförda syfte i beaktning har uppsatsen författats mot bakgrund av följande frågeställning:

- *Hur kan ett utvidgat företagsansvar tänkas förebygga dagens korruptionsproblem?*

1.3 Avgränsningar

Utgångspunkten för uppsatsen har varit de svenska förarbetena och lagstiftningarna, med tyngdpunkt på den nya lagregleringen gällande mutbrott, framförallt BrB 10:5e. Ambitionen är att visa på att ett utvidgat företagsansvar kan förebygga korruption och inte gå in i detalj på de alla andra olika aspekterna av problematiken kring korruption som ett samhällsproblem i stort. Därmed kommer inte några redogörelser av rättsfall eller mer djupgående lagtekniska

⁹ Se BrB kap 10 § 5 e

¹⁰ Se exempel i artikel om TeliaSonera

infallsvinklar vara dominerande i uppsatsen. Exempelvis kommer inte någon diskussion gällande åtalsregler eller domsrätt att föras.

Det är svårt att förmedla en allomfattande bild om vad korruption är eller anses vara, på tanke hur många olika perspektiv och synsätt ämnet har. Denna uppsats syftar till att ge en inblick och redogöra för företagsansvaret och de argument och synvinklar som är mest återkommande i den litteratur och de artiklar som finns på området. Genom detta kan uppsatsen förhoppningsvis skapa en större förståelse kring den problematik som föreligger i Sverige och internationellt och hur man försöker råda bot på korruptionsproblemen.

I detta sammanhang brukar även vissa andra frågor, såsom tillsättning av statliga chefer samt politikere och offentliganställdas övergång till näringslivet, diskuteras. Dessa frågor är intressanta ur ett korruptionsperspektiv, men i uppsatsen lämnas frågorna utan vidare behandling. Även andra lagregler, exempelvis gällande jäv, vilket indirekt har en koppling till korruptionsproblematiken lämnas också utanför i uppsatsen.

1.4 Metod och material

Uppsatsen är författad med utgångspunkt i traditionell juridisk metod¹¹ för att underbygga min redogörelse för rättsläget. För att uppfylla uppsatsens syfte har således gällande rätt, förarbeten, direktiv och förordningar, artiklar och doktrin använts för att öka förståelsen av vissa centrala utgångspunkter och den rättsliga utvecklingen. Avsaknaden av svensk praxis har även inneburit att mer fokus har riktats mot övriga rättskällor i uppsatsen. I synnerhet har lagförarbeten utgjort underlag för min redogörelse och diskussion.

Det har varit svårt att hitta en större mångfald av litteratur som behandlar ämnet då det inte ännu har fångats upp av litteraturen fullt ut i och med att ämnet är relativt nytt. Istället har artiklar från sakkunniga fått ta förhållandevis stor plats i uppsatsen. Speciellt har en artikel skriven av Joanna Drewert publicerad i Juridisk Publikation, givit mig inspiration till att skriva den här uppsatsen samt att jag har funnit en del referenslitteratur tack vare artikeln. I och med att ämnet är stort och allomfattande har även, utöver det offentliga trycket och artiklar, annat material

¹¹ Sandgren, 2007, s. 37

än det rättsliga studerats. Främst utifrån statsvetenskapligt perspektiv, på grund av att där bedrivs också mycket forskning i ämnet.

Om materialet kan också sägas att många reflektioner och slutsatser återkommer i olika källor, vilket får mig att tro att jag fått med det mesta av den information som är relevant för uppsatsen. Det material jag har valt att använda är av skiftande karaktär. Mitt urval av litteratur har gjorts baserat på vad som har funnits tillgängligt under tiden för uppsatsens framställande. När det gäller artiklar har jag i den mån det har varit möjligt försökt använda så nya artiklar som möjligt.

1.5 Disposition

I uppsatsens första del presenteras rättsutvecklingen vad gäller korruptionsproblematiken. Vidare presenteras de konventioner och initiativ som har upprättats och spelat en betydande roll för utvecklingen av företagsansvar för korruption. I uppsatsens andra del behandlas den etiska dimensionen av CSR. Här förklaras dess innebörd och varför den etiska dimensionen är viktig när det gäller att förebygga korruption och på sikt kunna etablera en hållbar utveckling.

Uppsatsens tredje del redogör för företagsansvaret. Vidare förklaras vad ett företagsansvar innebär och hur företag kan ses som straffrättsligt ansvariga och hur de enligt flera olika principer fungerar som brottssubjekt. Här beskrivs även en funktionell metod, straffansvar och kontrollansvar för företag, vilka syftar till att effektivt komma åt och motverka korruptionen i internationella affärstransaktioner.

I fjärde delen görs själva undersökningen av de svenska lagförarbeten, koderna och lagstiftningarna för att ta reda på hur utredarna ser på korruptionsproblematiken samt vad de anser behöver förändras och förbättras. Den nya lagstiftningen som är direkt knuten till ämnet får också en kortare redogörelse. I den fjärde delens andra del beskrivs även det internationella anti-korruptionssamarbetets resultatnriktade tillvägagångssätt, samt hur jag menar att detta tillvägagångssätt har lämnat avtryck i svensk rätt och därmed resulterat i ett utvidgat företagsansvar för att förebygga korruption.

I den sista delen, diskussion och några slutsatser, för jag som författare fram mina åsikter. Materialet analyseras med avsikt att slutligen kunna besvara uppsatsens frågeställning. Sista delen är framåtblickande, på så sätt att den ser till vilka problem som fortfarande kvarstår, hur lagstiftningen eventuellt kan komma att utvecklas på området samt vad som i övrigt behöver göras för att åtgärda korruptionsproblematiken.

2. Korruptionsproblematikens bakgrund

2.1 Rättsutvecklingen

Under 1970-talet släppte Internationella handelskammaren (International Chamber of Commerce, ICC) en rapport där korruption framställdes som ett växande globalt problem på grund av den ökade internationella handeln och avregleringen av finansmarknaderna.¹² Efter detta uppmärksammades korruptionens skadliga verkningar betydligt mer och den internationellt ömsesidiga förståelsen om behovet att förebygga korruption växte fram.¹³

Den fria rörligheten av personer, varor, kapital och tjänster ökade inom EU och övriga världen under 1990-talet. Detta ledde till problem med organiserad brottslighet. Det som kännetecknar organiserad brottslighet är bl.a. mutor till anställda i offentlig förvaltning samt bedrägerier mot offentliga bidragssystem. På grund av det hot som den organiserade brottsligheten anses utgöra mot internationell handel och demokratiska institutioner har flera internationella organ, till exempel Europarådet och OECD, vidtagit en rad åtgärder mot korruption.¹⁴ Åtgärderna påvisar betydelsen av att företag och andra juridiska personer måste kunna hållas ansvariga för den internationella korruptionen.¹⁵

Korruption har på senare tid, inte minst efter den 11 september 2001, även identifierats som ett hinder för ekonomisk och social utveckling i utvecklingsländerna samt som en bidragande orsak till terrorism.¹⁶ Detta har ytterligare satt fart på det internationella arbetet mot korruption. År 2003 antog FN:s generalförsamling en omfattande konvention mot korruption så kallad United Nations Convention Against Corruption, UNCAC. Den har tillträtts av 140

¹² SOU 2010:38, s. 107

¹³ Drewert, 2012, s. 185

¹⁴ Ny Juridik 4:10, s. 72

¹⁵ Drewert, 2012, s. 186

¹⁶ Ny Juridik 4:10 s 72

länder, vilka åtagit sig att vidta åtgärder för att bekämpa korruption. I september 2009 beslutades om ett övervakningssystem som innebär att varje konventionsstat löpande kommer att granskas med avseende på hur väl konventionen implementeras i staten.¹⁷ ICC, Världsekonomisk forum och Transparency International är organisationer som också stödjer och driver på det internationella arbetet. Utomlands är det en trend att företagen i första hand ställs till svars för mutor som företaget ger för att till exempel vinna ett kontrakt. Under förundersökningen ställs därför krav på att företaget vidtar åtgärder mot korruption, t.ex. i form av handlingsprogram, utbildning av anställda och förstärkt intern kontroll.¹⁸

Den 19 mars 2009 beslutade den svenska regeringen att en särskild utredare skulle tillkallas med uppdrag att se över den straffrättsliga regleringen av det handlande som bestraffas genom brotten mutbrott och bestickning. Syftet var att åstadkomma en modernare samt mer ändamålsenlig och lättillgänglig reglering med tydliga kriterier för straffansvar. En annan uppgift för utredaren var att tillsammans med en grupp av näringslivsföreträdare ta fram förslag till en kod för beslutspåverkan inom näringslivet. Utredningen, som antog namnet Utredningen om mutor, överlämnade den 8 juni 2010 betänkandet Mutbrott (SOU 2010:38) som sedan remissbehandlades. Den nya lagregleringen trädde sedan i kraft 1 juli år 2012.¹⁹

År 1977 under dåvarande president Jimmy Carters styre efter de så kallade Watergate- och Lockheed-skandalerna författades den amerikanska mutbrottslagstiftningen Foreign Corrupt Practices Act, FCPA. Den har spelat en viktig roll som initiativtagare och pådrivare i rättsutvecklingen. På grund av FCPA:s långtgående jurisdiktion är den historiskt sett den mest betydelsefulla nationella lagregleringen för internationellt förbyggande mot mutbrott. Under FCPA riskerar företag och andra juridiska personer både straffrättsliga böter och civilrättsliga sanktioner.²⁰ Enbart mellan år 2002 och 2010 ålades 71 individer och 88 företag ansvar under FCPA.²¹ Vidare anser de internationella organen som arbetar mot korruption att USA är ett föregångsland när det gäller effektiv

¹⁷ Ny Juridik 4:10, s. 72

¹⁸ Ny Juridik 4:10, s. 73

¹⁹ Prop. 2011/12:79, s. 11

²⁰ Drewert, 2012, s. 186

²¹ OECD, *Annual report*, 2010, s. 23

utredning och lagföring av företags internationella mutbrott. USA ägnade sig åt ett intensivt påtryckningsarbete för att få andra industriländer att instifta liknande lagreglering parallellt under de två decennier som USA var ensamt om att i lag förbjuda givande av muta av utländska offentliga tjänstemän. Detta berodde dels på att problemet är globalt och endast kan bekämpas genom internationellt samarbete.²²

Efter de två decennierna av amerikanska påtryckningar vidtog OECD åtgärder mot den internationella korruptionen i form av OECD-konventionen, vilken till stor del påminner om FCPA:s modell. OECD-konventionens krav på medlemsländerna att etablera ett effektivt företagsansvar för mutbrott av utländska offentliga tjänstemän framhålls ofta som banbrytande och den utlösande faktorn bakom varför många av konventionsstaterna genom lagreformer infört ett starkare företagsansvar för korruption i inhemsk lagstiftning.²³ Allt fler internationella dokument har tillkommit efter OECD-konventionen och har på så vis spelat en betydande roll för utvecklingen av företagsansvar för korruption. Den omfattande och effektiva utvecklingen av det internationella anti-korruptionssamarbetet har lett till en rad av olika dokument så att de till en viss del överlappar varandra och innehåller vissa gemensamma karaktärsdrag som också spelar en betydande roll i rättsutvecklingen.²⁴

Ett ytterligare led i rättsutvecklingen är Bribery Act 2010 som har hämtat sin modell från OECD:s konvention om bekämpande av bestickning av utländska offentliga tjänstemän i internationella affärsförhållanden. Vidare har rättsutvecklingen lett till att större uppmärksamhet riktas mot hur företag som kollektiv enhet organiserar sin verksamhet, och huruvida denna organisation motarbetar korruption. Under svensk rätt riskerar fortfarande inte företag straffrättsligt ansvar men de internationella påtryckningarna för effektivare företagsansvar har lämnat spår i den svenska lagstiftningen. Ett nytt brott i BrB under rubriken *vårdslös finansiering av mutbrott* infördes den 1 juli 2012.²⁵

²² Drewert, 2012, s. 186

²³ OECD, *Mid-term study of Phase 2*, 2006, para. 111-112

²⁴ Drewert, 2012, s. 187

²⁵ Drewert, 2012, s. 178

2.2 Konventioner och initiativ mot korruption

2.2.1 OECD

OECD:s riktlinjer för multinationella företag är framtagna för att utgöra en vägledning för ansvarsfullt företagande. Riktlinjerna tillkom 1976 på basis av OECD-konventionen och har efter det ändrats vid ett antal tillfällen. Den senaste ändringen genomfördes i maj 2011 efter ett års förhandlingar mellan OECD:s medlemsstater. Den svenska regeringen uppmuntrar att svenska företag följer OECD:s riktlinjer.²⁶

"Den gemensamma målsättningen för de regeringar som ansluter sig till riktlinjerna är att uppmuntra de multinationella företagen att på ett positivt sätt bidra till ekonomisk, miljömässig och social utveckling och att minimera de svårigheter som deras olika verksamheter kan ge upphov till. I arbetet mot detta mål samarbetar regeringar med de många företag, fackföreningar och andra frivilligorganisationer som arbetar på sitt sätt för att uppnå samma resultat".²⁷

Riktlinjernas målsättningar är bl.a. att utveckla och förstärka ett ömsesidigt förtroende mellan företagen och de samhällen där de är verksamma, att bidra till att förstärka företagets bidrag till hållbar utveckling och förbättra klimatet för utlandsinvesteringar. De innehåller frivilliga principer och standarder för hur affärsverksamheter ska bedrivas ansvarsfullt samtidigt som de är förenliga med tillämpliga lagar och internationellt accepterade standarder.²⁸

OECD:s konvention antogs 1997 som idag 39 länder har anslutit sig till om bekämpande av bestickning av utländska offentliga tjänstemän i internationella affärsförhållanden. OECD antog under 2009 ytterligare rekommendationer för att förstärka och komplettera konventionen. Det viktigaste beslutet i konventionen är att konventionsparterna förpliktar sig att kriminalisera givande av muta till utländska tjänstemän.²⁹

Artikel 2 i OECD-konventionen stipulerar att varje medlemsstat måste vidta åtgärder för att, i enlighet med sina egna lagar, upprätta ansvar för juridiska

²⁶ Regeringskansliet, *OECD:s riktlinjer för multinationella företag*

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Regeringskansliet, *OECD:s arbete mot korruption*

personer för mutor av utländska offentliga tjänstemän. Motivet är enligt OECD att det är vanligt förekommande att mutor betalas ut för att säkra statliga kontrakt och andra förmåner till företag.³⁰ När artikel 2 instiftades ansåg OECD att företagsansvar för brottsliga handlingar är ett relativt nytt problem i många länder och att artikel 2 därför kan åstadkomma omfattande juridiska reformer. Enligt OECD är reformerna trots allt nödvändiga för att kunna bemöta utvecklingen av företags allt mer komplexa organisationsstruktur.³¹ Artikel 3 fastställer att påföljder och sanktioner för juridiska personer ska vara effektiva, proportionerliga och avskräckande. Möjliga påföljder och sanktioner kan exempelvis vara bötesstraff och administrativa avgifter men även frångående av rätt till offentliga förmåner m.m.³²

2.2.2 EU

Inom EU finns flera dokument för att bekämpa korruption. 1995 utarbetades en konvention om skydd av EU:s finansiella intressen kallad för Bedrägerikonventionen. År 2002 trädde ett protokoll till denna konvention i kraft. Protokollet innehåller definitioner och harmoniserade straff för mutbrott som kan skada EU:s finansiella intressen. Vidare undertecknades år 1997 en fristående konvention om kamp mot korruption i syfte att förbättra det rättsliga samarbetet. EU antog dessutom år 2003 ett rambeslut, 2003/568/RIF, mot korruption inom den privata sektorn.³³ Artikel 3 i protokollet till Bedrägerikonventionen stipulerar ett liknande ansvar för juridiska personer för korruptionsbrott som det i artikel 2 i OECD-konventionen. Vidare stipulerar artikel 5 i rambeslutet 2003/568/RIF att juridiska personer ska kunna ställas till ansvar för korruptionsbrott som begås till dess förmån. Artikel 4 i protokollet till Bedrägerikonventionen och 6 i rambeslutet fastställer olika påföljder för juridiska personer.³⁴

2.2.3 Europarådet

Europarådet är en aktör som både har bidragit till och kompletterat OECD:s insatser när det gäller att sätta företags roll i fokus för den internationella korruptionsbekämpningen.³⁵ Inom Europarådet har två konventioner författats

³⁰ Drewert, 2012, s. 187

³¹ OECD, *Mid-term study of Phase 2*, 2006, para. 111

³² Drewert, 2012, s. 188

³³ Regeringskansliet, *Konventioner och initiativ mot korruption*

³⁴ Drewert, 2012, s. 188

³⁵ Drewert, 2012, s. 187

vars syfte är att bekämpa korruption, den straffrättsliga konventionen mot korruption (ETS nr 173) och den civilrättsliga konventionen mot korruption (ETS nr 174). Sverige har skrivit under båda. Inom Europarådets GRECO sker en utvärdering av medlemsstaternas efterlevnad av sina åtaganden i perioder som varje omgång berör ett specifikt tema. Det nuvarande temat är korruptionsförebyggande åtgärder bland parlamentsledamöter, domare och åklagare. 1997 antog Europarådets ministerkommitté tjugo vägledande principer för kampen mot korruption. Ministerrådet har sedan dess antagit en rad rekommendationer till medlemsstaterna bland annat en uppförandekod för offentliga tjänstemän och gemensamma regler mot korruption i finansieringen av politiska partier och valkampanjer.³⁶

I artikel 18 i Europarådets straffrättsliga konvention åtar sig medlemsländerna att vidta nödvändiga åtgärder för att juridiska personer ska kunna hållas ansvariga för korruptionsbrott. Europarådet observerade vid införandet av sin straffrättsliga konvention mot korruption att den internationella trenden verkar stödja ett straffrättsligt företagsansvar, samt att många länder bara på några år ändrat inställning i frågan.³⁷ Europarådet styrker artikel 18 med att det har visat sig vara svårt att på ett framgångsrikt sätt åtala fysiska individer för företags korruptionsbrott.³⁸

Europarådet menar i likhet med OECD att företags komplexa organisationsstrukturer gör det svårare att identifiera och ålägga en enskild individ inom ett företag med skuld. Detta möjliggör att företag kan undgå ansvar genom att använda sig av kollektivt beslutsfattande.³⁹ Det har visat sig i dokumenterade fall att företags korruptionsbrottslighet fortsatt att vara likadan trots att individuella representanter för företaget åtalats. Europarådet tyder att individuellt straffrättsligt ansvar för korruption inte har tillräcklig avskräckande effekt på företag och betonar vikten av att företag som kollektiv därför kan åläggas sanktioner för korruptionsbrott begångna till dess förmån.⁴⁰

³⁶ Regeringskansliet, *Konventioner och initiativ mot korruption*

³⁷ Förklarande rapport till Europarådets straffrättsliga konvention, para. 85

³⁸ Förklarande rapport till Europarådets civilrättsliga konvention, para. 21

³⁹ Förklarande rapport till Europarådets straffrättsliga konvention, para. 84

⁴⁰ Drewert, 2012, s. 188

2.2.4 FN

FN:s konvention mot korruption, UNCAC, trädde i kraft år 2005. Totalt har 164 stater skrivit under konventionen och Sverige tillträdde år 2007. Vid den första partskonferensen tillsattes arbetsgrupper för översyn, tekniskt bistånd respektive återställande av tillgångar. Sverige har arbetat aktivt för att se till att konventionen förses med ett granskningssystem som kan ge parterna stöd till effektiv tillämpning av konventionen. I Doha 2009 vid den tredje partskonferensen etablerades direktiv för granskningsprocessen, som ska genomföras som "peer review", således att staterna utvärderar varandras tillämpning av konventionen. Granskningsverksamheten inleddes under hösten 2010.⁴¹

FN:s dåvarande generalsekreterare Kofi Annan tog 1999 initiativ till FN:s Global Compact med uppmaning till företag att låta sin verksamhet vägledas av tio grundläggande principer kring mänskliga rättigheter, arbetsrättsliga frågor, miljö och bekämpning av korruption.⁴² I artikel 26 i UNCAC stipuleras ett liknande ansvar för juridiska personer för korruptionsbrott som det i artikel 2 i OECD-konventionen. Detta för att företag effektivt ska kunna hindras från korruptionsbrott.⁴³

2.2.5 FATF

Financial Action Task Force, FATF, är en mellanstatlig organisation med 36 medlemmar, som beslutar om rekommendationer för bekämpning av penningtvätt, finansiering av terrorism och spridning av massförstörelsevapen. En av de frågor som FATF engagerar sig i är bekämpningen av korruption eftersom det har en tydlig koppling till penningtvätt. FATF:s principer för bekämpande av penningtvätt och finansiering av terrorism och spridning av massförstörelsevapen utvärderas även vid Världsbankens och Internationella valutafondens granskningar av medlemsländernas finanssektorer.⁴⁴ FATF förespråkar uttryckligen ett straffrättsligt ansvar för företag genom att endast rekommendera civil- och offentlighetsrättsliga sanktioner som ett andrahands alternativ.⁴⁵

⁴¹ Regeringskansliet, *Konventioner och initiativ mot korruption*

⁴² Ibid.; SOU 2010:38, s. 111

⁴³ Drewert, 2012, s. 188

⁴⁴ Regeringskansliet, *Konventioner och initiativ mot korruption*

⁴⁵ Cullen et al., 2006, s. 21; Drewert, 2012, s. 193

3. Corporate Social Responsibility

3.1 Inledning

I grund och botten handlar CSR om företagens ansvar i samhället. Det brukar delas in i tre områden; ekonomiskt ansvarstagande, miljömässigt ansvarstagande och socialt ansvarstagande.⁴⁶ Dessa tre områden omfattas av en etisk dimension som styr hur vi gör saker och som hjälper oss att prioritera när vi tvingas väga ett agerande mot ett annat. För att kunna åstadkomma en långsiktig hållbar verksamhet gäller det att hela tiden balansera dessa tre områden på ett optimalt sätt. Det går inte att fokusera på ett eller två av ansvarsområdena och ignorera det eller de andra.

I slutet av 1980-talet skapade FN en kommission för miljö och utveckling, ledd av den förre norske statsministern Gro Harlem Brundtland. Därför kallades kommissionen för Brundtlandkommissionen, vars uppdrag var att ena världen kring en definition av tillväxt som inte sker på bekostnad av planetens hälsa.

Resultatet blev bland annat följande definition av hållbar utveckling:

”En hållbar utveckling tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.”⁴⁷

Begreppet för hållbarhet har en inneboende tidsdimension, något som de andra tidigare begreppen saknar. Det är talande att många av de företag som använder begreppet hållbarhet har arbetat med frågan i många år, det beskriver ett företags strävan att agera på ett långsiktigt ansvarsfullt sätt, som till exempel att förebygga korruption.⁴⁸

⁴⁶ Grankvist, 2012, s. 15

⁴⁷ Vår gemensamma framtid- Rapport från Världskommissionen för miljö och utveckling under ordförandeskap av statsminister Gro Harlem Brundtland, 1988

⁴⁸ Grankvist, 2012, s. 20

3.2 Den etiska dimensionen

Det etiska ansvarstagandet vi känner som människor, och därmed också som företag, i och med att de ju består av människor, har sin grund i vår moral. Vår moral är den som ger oss vägledning om vilket ansvar vi anser oss ha för allmänhetens bästa. Det är vår moral som hjälper oss att förena det existentiella och det kommersiella, det företagsekonomiskt nödvändiga och det samhällligt önskvärda.⁴⁹

Etiskt ansvarstagande handlar om att leva upp till och överträffa de moraliska förväntningar kunderna eller det offentliga kan ha på företaget, beroende på vilka som är högst. Att ta ansvar utöver vad lagen kräver är i sig ett etiskt ställningstagande, och det ligger till grund för de beslut som många företag tagit, att göra mer än vad lagen kräver på miljöområdet eller det sociala området.⁵⁰

H&M, Volvo, Ericsson och IKEA är några exempel på ett 20-tal svenska storföretag som nyligen har genomfört detta samt gått ihop och enats om fyra strategier för att bidra till en hållbar utveckling. Efter en konferens tillsammans med bl.a. Styrelsen för internationellt utvecklingsarbete, Sida, och ekonomen Jeffrey Sachs vid Columbiauniversitetet i New York, fattades beslut som syftar till att skapa jobb, minska miljöpåverkan samt bekämpa korruption och oetiska affärsmetoder.⁵¹ Hans Vestberg vd på Ericsson sa följande i en presskommentar;

*”I dag är det helt andra förväntningar på att den privata sektorn ska bidra till att möta de utmaningar vi står inför i arbetet med hållbar utveckling. I samband med utarbetandet av FN:s nya hållbara utvecklingsmål finns nu en möjlighet att erkänna näringslivets roll i att bidra till en lösningsorienterad agenda. Dagens möte var ett steg framåt för att använda den kraft som finns hos näringslivet och brygga över gapet mellan regeringars politik och företagens roll för en hållbar utveckling”.*⁵²

⁴⁹ Grankvist, 2012, s. 149

⁵⁰ Grankvist, 2012, s. 151

⁵¹ MiljöRapporten Direkt, *Svenska storföretag enas i hållbarhetsarbetet*

⁵² Ibid.

4. Företagsansvar

4.1 Inledning

I den här uppsatsen syftar företagsansvar på företags rättsliga ansvar. Företagsansvar och det svenska begreppet företagaransvar, som har utvecklats i svensk praxis men som saknar direkt lagstöd, måste i detta sammanhang särskiljas. De företag som kan inneha ett rättsligt ansvar är så kallade rättssubjekt. Rättssubjekt är en juridisk term för juridiska personer som kan inneha rättigheter och skyldigheter, till exempel äga tillgångar, sluta avtal och uppträda som käre och svarande inför domstol. Därför har ett direkt rättsligt ansvar för korruption inte ställt upp några problem för företag, i alla fall inte vad gäller det civil- och offentligrättsliga ansvaret. Angående företags straffrättsliga ansvar har förfarandet om företagsansvar emellertid ställts på sin spets. På grund av att tidigare har endast fysiska personer ansetts kunna göra sig skyldiga till brott och straffbeläggas.⁵³

4.2 Företag som straffrättsligt ansvariga

Vid korruptionsrelaterade handlingar är det viktigt att vad gäller företags straffrättsliga ansvar skilja på huruvida företag kan straffas, sanktioneras eller göra sig skyldiga till brott. I straffrätten har det personliga ansvaret varit en viktig aspekt. Det innebär att den skyldige måste uppfylla både de objektiva rekvisiten i en brottsbeskrivning och ett subjektivt rekvisit för personligt ansvar.⁵⁴ Inom common law-systemet började det på mitten av 1900-talet att utvecklas principer för att företag skulle kunna vara straffrättsligt ansvariga.⁵⁵ Idag kan företag i de flesta länder inneha straffrättsligt ansvar eller drabbas av straffliknande sanktioner

⁵³ Dahlqvist, et al., 2010, s. 68-86; Drewert, 2012, s. 181

⁵⁴ Wennberg, 2005, s. 23-36

⁵⁵ Wells, 2005, s. 151

inom deras näringsverksamhet.⁵⁶ Detta betyder emellertid inte att de kan begå brott.⁵⁷

I Sverige trädde regler om företagsbot i kraft 1986. Det ansågs viktigt att juridiska personer skulle kunna åläggas straffliknande sanktioner och inte enbart fysiska personer i och med att det svenska rättssystemet är uppbyggt kring det individuella skuldbegreppet.⁵⁸ En företagsbot är en ekonomisk sanktion som ger en straffande effekt utan att det utgör ett brott. År 1997 föreslog Företagsbotsutredning att företag skulle kunna åläggas straffrättsligt ansvar på grund av att företagsbotens tillämpning var begränsad och att åklagarna ansåg konceptet svårt. Förslaget ledde inte till några lagändringar men utredningen menade att en omvandling av företagsboten skulle kunna underlätta det internationella samarbetet på det rättsliga området.⁵⁹ Först år 2006 trädde lagändringar om systemet om företagsbot i kraft.⁶⁰

4.3 Företag som brottssubjekt

I anglosaxisk rättspraxis har det utvecklats olika principer för att ett företag ska kunna dömas kollektivt för brott.⁶¹ Principerna härstammar ur två separata synsätt på företag i rättsvetenskapen och förklaras på följande vis;

- Att företaget ses som en konstruktion som inte existerar annat än genom sina medlemmar. Den enda skuld eller ansvar som kan läggas på ett företag måste därför härledas från en individuell medlems skuld.
- Att företaget företräder en enhet bortom sina individuella medlemmar. Detta öppnar upp för andra principer när det gäller att applicera företaget med ett skyldigt sinne (mens rea).⁶²

4.3.1 Principen om identifikation

På 1940-talet etablerades den så kallade principen om identifikation som tillhör det första ovanstående synsättet. Principen går ut på en form av alter ego för att

⁵⁶ SOU 1997:127, s. 183

⁵⁷ Drewert, 2012, s. 182

⁵⁸ Prop. 2005/06:59

⁵⁹ SOU 1997:127, s. 18; Drewert, 2012, s. 183

⁶⁰ Prop. 2005/06:59, s. 15

⁶¹ Wells, 2005, s. 148

⁶² Drewert, 2012, s. 183

kunna applicera ett subjektivt element på företag.⁶³ Detta för att om ett företag ska kunna göra sig skyldigt till brott enligt principen måste personen som begår handlingen befinna sig tillräckligt högt upp inom företagets hierarki. Personen ska kunna identifieras som företagets ”controlling mind”, alltså styrande hjärna. Personens höga rang sammankopplas med den kollektiva enheten och genom sin skuld erhåller företaget straffrättsligt ansvar. Dagens komplexa organisationsstrukturer har gjort det svårare att avgöra vilken person som faktiskt varit den styrande hjärnan bakom brottet, därför har metoden kritiserats. Enligt kritikerna ligger skulden för att uppmuntra brott oftast på hela företaget som enhet, att genom dess verksamhet är det inbyggt i själva företagskulturen.⁶⁴

4.3.2 Principen om det vikarierande ansvaret

Principen om det vikarierande ansvaret underlättar avgörandet om huruvida en person inom företaget är tillräckligt högt uppsatt för att vara dess styrande hjärna. Därmed förhindrar principen företag som försöker smita undan sitt ansvar genom att vända sig till anställda utanför företagsledningen med eventuella olagliga ärenden. Principen innebär en form av strikt principalansvar enligt vilket en anställd eller agent som begår ett brott kan erhålla företaget straffrättsligt ansvar.

Principen tillämpas vanligtvis på brott som ställer upp strikt ansvar, exempelvis miljöfarliga utsläpp och arbetsmiljöbrott. På senare år har den även börjat tillämpas på brott som kräver ett subjektivt rekvisit under benämningen ”respondeat superior”.⁶⁵ Respondeat superior innebär att arbetsgivaren innehar det rättsliga ansvaret för handlingarna av en anställd. Principen har fått kritik på grund av att den saknar förmågan att göra ett företag som faktiskt uppmuntrar kriminellt beteende ansvarigt, om man inte kan lokalisera en individuell anställd som personligen har begått gärningen.⁶⁶

4.3.3 Principen om kumulativ skuld

På grund av de begränsningar som dessa principer medfört har det vuxit fram teorier inom praxis och rättsvetenskap som försöker ändra det härledda ansvaret från individers gärningar och istället uppmärksammar det ”företagsmässiga” i

⁶³ Wells, 2005, s. 151

⁶⁴ Drewert, 2012, s. 184

⁶⁵ Wells, 2005, s. 150-151

⁶⁶ Drewert, 2012, s. 184

företags kollektiva agerande.⁶⁷ Principen om kumulativ skuld är ett exempel på detta eftersom man lägger ihop kunskap hos olika befattningshavare inom företaget för att uppfylla det subjektiva rekvisitet och på så vis genom deras sammanlagda skuld erhålls företaget ansvar.⁶⁸

4.3.4 Principen om reaktiv skuld

I den brittiska Manslaughter and Corporate Homicide Act 2007 stipuleras en form av ansvar för misslyckad bolagsstyrning. Till exempel när ett företag genom skadebringande aktivitet gjort sig skyldigt till vållande till annans död. Principen innebär att ledningen av företagets verksamhet har misslyckats på ett sådant sätt att det har orsakat en persons död och misslyckandet består av ett handlande eller en underlåtenhet som faller långt under vad man kan förvänta sig av företaget. En variant av denna modell är baserad på principen om reaktiv skuld som grundar ett företagsansvar när företagsledningen har misslyckats med att åtgärda företagets skadebringande handlingar eller underlåtenhet.⁶⁹

4.3.5 Principen om corporate mens rea

Principen om corporate mens rea är den princip som tydligast representerar synsättet att ett företag utgör en enhet bortom sina individuella medlemmar. Den accepterar att ett företags rättskapacitet och personlighet är en fiktiv konstruktion, för att sedan utvidga fiktionen till att finna ett skyldigt sinnelag (mens rea) i ett företags rutiner och policys. Vissa kritiker anser att det är den här principen som kommer närmast den moderna synen på företag och dess karaktär.⁷⁰

4.4 En funktionell metod

Genom ett effektivt sätt försöker de internationella organens konventioner, som tidigare nämnts, mot korruption att harmonisera medlemsländernas lagstiftning för att komma åt korruption i internationella affärstransaktioner.⁷¹ Konventionerna är utformade som målsättningar och kan liknas vid föreskrifterna i ett EU-direktiv. Medlemsländerna ansvarar själva för att deras lagstiftning uppfyller de uppställda målen. För att kunna eftersträva målsättningarna tillåts ett flertal olika metoder så

⁶⁷ Cullen, et al., 2006, s. 18

⁶⁸ SOU 1997:127, s. 199; Drewert, 2012, s. 184-185

⁶⁹ Wells, 2005, s. 154

⁷⁰ Drewert, 2012, s. 185

⁷¹ Carr, et al., 2008, s. 4-5, 8

länge de är effektiva.⁷² Konventionerna tillämpar en funktionell eller pragmatisk metod som ser på effekterna och resultaten av nationell lagstiftning istället för lagarnas exakta utformning. För uppföljningen av huruvida konventionernas målsättningar har inkorporerats i nationell lagstiftning har olika uppföljningsmetoder utformats. OECD har exempelvis tillämpat principen om funktionell ekvivalens.⁷³ Det är en jämförande metod som koncentrerar sig på huruvida ekvivalens föreligger i konventionsstaternas rättsliga system. Syftet är att ländernas regelverk som helhet ska fungera på ett sådant sätt att de alla uppnår ett likartat resultat.⁷⁴

Avgörandet om huruvida ett lands företagsansvar i praktiken är effektivt ser bland annat både OECD:s arbetsgrupp och GRECO främst till antalet fällande domar samt sanktioner riktade mot företag för korruptionsbrottslighet. Kontrollorganen har än så länge lutat åt att bedöma företagsansvaret som otillräcklig i de länder som inte tillämpar straffansvar för företag. När det gäller att få företag att själva förebygga korruptionsbrott har den mest effektiva metoden ansetts vara att erhålla företag ett straffrättsligt ansvar.⁷⁵

4.5 Straffansvar för företag

Det funktionella förhållningssättet ligger bakom varför varken OECD eller Europarådet, trots betoning på företagsansvar, betonar en uttrycklig lägsta standard för detta ansvar som måste implementeras av parterna.⁷⁶ Kraven i artikel 2 i OECD-konventionen och 18 i Europarådets straffrättsliga konvention på att juridiska personer måste kunna hållas ansvariga för korruptionsbrott innebär inte att konventionsstaterna måste införa straffansvar för juridiska personer, förutsatt att detta hindras i nationell lagstiftning.⁷⁷ Om juridiska personer inte kan straffas i nationell rätt, måste landet ändå se till att de som rättssubjekt kan bli föremål för påföljder eller sanktioner som effektivt kompenserar för detta. Denna flexibilitet har kritiserats att förhindra en harmonisering på området eftersom effektiviteten av dessa regler i medlemsländerna skiftar väsentligt.⁷⁸

⁷² Drewert, 2012, s. 191

⁷³ Cullen et al., 2006, s. 12; Carr et al., s. 8-9

⁷⁴ Cullen et al., 2006, s. 12; Carr et al., 2008, s. 9

⁷⁵ Drewert, 2012, s. 191

⁷⁶ Cullen, et al., 2006, s. 12

⁷⁷ Carr, et al., 2008, s. 14

⁷⁸ Carr, et al., 2008, s. 16

De medlemsländer med så kallade civil law-system har på senare år ansträngt sig för att utforma sanktionsmetoder som motsvarar de som stipuleras i artikel 2 i OECD-konventionen och artikel 18 i Europarådets straffrättsliga konvention. Hittills har 28 av OECD:s 34 medlemsländer infört straffrättsligt ansvar för juridiska personer. De flesta medlemsländerna valde samtidigt att införa ett generellt straffrättsligt ansvar för företag, även för andra brott, trots att OECD:s krav endast inkluderar ett effektivt företagsansvar för korruptionsbrott.⁷⁹ Vad beträffar de länder som inte tillämpar straffansvar för juridiska personer, är detta något som oroar OECD eftersom företagsansvaret måste leva upp till kraven på effektivitet, proportionalitet och att vara avskräckande. Därför uppmuntrar de internationella organen straffansvar för bekämpandet av korruption för juridiska personer.⁸⁰

4.6 Kontrollansvar

De internationella kontrollorganen som arbetar med att bekämpa korruption finner det problematiskt när länder enbart väljer att använda sig av principen om identifikation för att etablera ett företagsansvar för korruption.⁸¹ På grund av att principen endast fokuserar på de högsta befattningshavarna utesluts med detta ett företagsansvar om skulden ligger på de andra anställda inom företaget.⁸² Om företagsledningen skulle misslyckas med att förebygga korruptionsbrott genom lämpliga interna kontroller, rutiner och åtgärder ska ett indirekt ansvar kunna åläggas.⁸³ Alltså ett mer företagsanpassat och holistiskt ansvar är det som rekommenderas. Enligt artikel 18 i Europarådets straffrättsliga konvention förs en liknande ansvarsmodell fram. Företag kan hållas ansvarigt om något av följande tre kriterier uppfylls; att något av brotten som definieras i konventionen har begåtts, att brottet har begåtts till förmån för eller på uppdrag av den juridiska personen eller att det krävs involvering av en fysisk person med ledande ställning.⁸⁴ Detta påminner till stor del principen om identifikation.⁸⁵

⁷⁹ OECD, *Mid-term study of Phase 2*, 2006, para. 112

⁸⁰ Drewert, 2012, s. 193

⁸¹ Se rubrik 4.4.1

⁸² Cullen et al., 2006, s. 20

⁸³ OECD, *Recommendation*, 2009, Annex I: (B)

⁸⁴ Art. 18 Europarådets straffrättsliga konvention om korruption

⁸⁵ Drewert, 2012, s. 194-195

I artikel 18 stipuleras att när det råder brist på översyn och kontroll inom företaget som möjliggjort att korruptionsbrott till förmån för företaget har kunnat begås ska juridiska personer även kunna hållas ansvariga. Artikel 18 visar på ett steg längre genom att ytterligare utvidga företagsansvaret. I artikel 3 i Bedrägerikonventionen och artikel 5 i rådets rambeslut 2003/568/RIF finner man liknande former av ansvar.⁸⁶ Dessa artiklar utvidgar företagsansvaret mot ett vidare koncept av företagsskuld⁸⁷ och förtydligar det ”företagsmässiga” i företags brottslighet. Detta kan ses som ett steg mot ett mer strukturerat företagsansvar trots att det fortfarande rör sig om ett härlett ansvar som är beroende av att en ledande individ inom företaget identifieras som har brustit i sin kontroll.⁸⁸

⁸⁶ Art. 5 rådets rambeslut 2003/568/RIF

⁸⁷ Se rubrik 4.4.4

⁸⁸ Cullen et al., 2006, s. 9; Drewert, 2012, s. 195

5. Svenska åtgärder

5.1 Lagförarbeten

Regeringen beslutade den 19 mars 2009 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över den straffrättsliga regleringen av brotten mutbrott och bestickning. Utredningen, så kallad Utredningen om mutor (Ju 2009:05), överlämnade i juni 2010 betänkandet *Mutbrott* (SOU 2010:38). Uppdraget remissbehandlades därefter.⁸⁹ Regeringen överlämnade sedan den 15 mars 2012 propositionen om *En reformerad mutbrottslagstiftning* (Prop. 2011/12:79) till riksdagen. Den innehöll förslag vars syfte var att åstadkomma en tydligare och mer ändamålsenlig mutbrottslagstiftning.⁹⁰

Av propositionen framkommer att regeringen anser att korruption bygger på samförstånd och ett ömsesidigt utbyte mellan bestickaren och muttagaren och är därför till sin natur dold och svåråtkomlig. Därför finns behovet av en reform. Att korruptionsfall upptäcks över huvud taget beror ofta på att korruptionshandlingen varit ensidig och att den som erbjudit eller begärt en muta således misslyckats med sitt uppsåt. Av det anförda följer alltså att det är förenat med svårigheter att klarlägga den verkliga utbredningen av korruption. Redan av detta skäl är det motiverat att från tid till annan och mot bakgrund av samhällsutvecklingen undersöka effektiviteten hos de straffrättsliga medel som satts in för att bekämpa korruption.⁹¹

Mutbrottslagstiftningen har tidigare fått kritik från skilda håll, vilket uppmärksammas i propositionen. Kritiken har dels varit av betydelsemässig och systematisk karaktär, dels tagit sikte på lagregleringens innehåll. Det har bl.a. gjorts gällande att givande och tagande av muta borde vara reglerat i samma kapitel i brottsbalken och att begreppet bestickning borde tas bort ur lagtexten på grund av att dess innebörd är svår att förstå. Det har även ansetts att lagstiftningen

⁸⁹ SOU 2010:38, s. 3

⁹⁰ Prop. 2011/12:79, s. 1

⁹¹ Prop. 2011/12:79, s. 17

måste förtydligas för att man lättare ska kunna särskilja huruvida ett visst handlande är brottsligt eller inte.⁹²

Därav har några revideringar i brottsbalken föreslagits. Brotten mutbrott och bestickning ska i fortsättningen benämnas som tagande och givande av muta och placeras i ett och samma kapitel i balken (kap. 10 i BrB). Vidare föreslås en väsentlig förenkling i sättet att ange den krets av personer som kan ådra sig mutansvar. Förenklingen innebär att ansvar för tagande och givande av muta ska kunna komma i fråga när en otillbörlig förmån tas emot av eller lämnas till var och en som är arbetstagare eller utövar uppdrag, utan den inskränkning som tidigare gällt i fråga om uppdragstagare. Utöver detta föreslås också tre nya bestämmelser. Den första anger omständigheter som ska kunna medföra att tagande eller givande av muta bedöms som grovt brott. De andra två straffbelägger dels s.k. handel med inflytande, dels *vårdslös finansiering av mutbrott*. Dessa lagändringar trädde i kraft den 1 juli 2012.⁹³

5.2 Självregleringskod

En av uppgifterna i Utredningen om mutor 2010:38, var att tillsammans med en grupp näringslivsföreträdare ta fram förslag till en kod för beslutspåverkan inom näringslivet. Inom Sverige och EU har det sedan några år pågått ett arbete för att stärka svenska och europeiska företags konkurrenskraft genom att avskaffa eller förenkla lagar och andra författningar för att på så sätt minska företagens administrativa bördor. Det lämnar ett större utrymme åt näringslivets organisationer och andra aktörer i affärslivet att själva reglera förhållanden som tidigare var författningsreglerade. Arbetet med att minska företagens administrativa bördor har vidare lett till krav på att företagen själva ska ta ökat eget ansvar i olika samhällsfrågor, inom miljö, ekonomi och etik. Många företag arbetar ju numera också med att ta fram egna etiska riktlinjer eller koder (Codes of Conducts).⁹⁴

Fördelen med en självreglering är att den kan vara bättre anpassad till vissa branscher eller marknader, på så vis att den är mer ingående än vad som är möjligt att tillhandahålla genom lagreglering. En självreglering fungerar ofta som ett

⁹² Prop. 2011/12:79, s. 16

⁹³ Prop. 2011/12:79, s. 1

⁹⁴ SOU 2010:38, s. 93; Se under rubrik 3.1

komplement till redan befintlig lagstiftning. Ett av de många områden som på senare tid lyfts fram för självreglering är korruption. Att företagen, både i privat och offentlig sektor, själva är med och bekämpar korruption har ansetts önskvärt.⁹⁵ Internationella organisationer som ICC och OECD har tagit fram generella regler om korruption som vägledning till företag. Transparency International har också lämnat råd till företag, bl.a. när det gäller att föra in regler om bekämpande av korruption i företagskoder. Alla dessa är exempel på självregleringskoder som företag kan tillämpa eller använda sig av när de utformar egna regler och riktlinjer för sin verksamhet.⁹⁶

UNCAC, FN:s konvention om korruption säger att konventionsstaterna ska vidta åtgärder för att förebygga korruption inom den privata sektorn. För Sverige som har tillträtt konventionen innebär det att man ska arbeta aktivt med dessa korruptionsförebyggande åtgärder. En självregleringskod ska utöver de lagregler som finns på området fungera som riktlinjer i korruptionsfrågan.⁹⁷ I Sverige har utredaren och en arbetsgrupp med representanter för näringslivet tagit fram ett förslag som heter Svensk kod om gåvor, belöningar och andra förmåner i näringslivet. Koden ska utgöra en del av näringslivets självreglering. Institutet Mot Mutor har förklarat sig beredd att efter remissbehandling av detta betänkande fastställa och förvalta koden.⁹⁸

Koden syftar till att ge företag vägledning om hur förmåner i näringslivet får användas för att främja företagets verksamhet. Om en företrädare för ett företag har följt koden, kan åtgärden normalt inte anses vara ägnad att otillbörligt påverka mottagarens arbete eller uppdrag. Tanken med självregleringskoden är att den ska ställa högre krav än vad lagen stadgar. I och med detta behöver inte en person som har lämnat en förmån i strid med koden ha gjort sig skyldig till givande av muta i straffrättslig mening. Koden innehåller riktlinjer om när det är tillåtet eller otillåtet för ett företag att erbjuda, utlova eller överlämna en förmån. Riktlinjerna förtydligar också när företags anställda och uppdragstagare får ta emot förmåner från någon annan. Det lämnas även riktlinjer till företag om förebyggande

⁹⁵ SOU 2010:38, s. 93

⁹⁶ SOU 2010:38, s. 94

⁹⁷ SOU 2010:38, s. 205

⁹⁸ Prop. 2011/12:79, s. 59

åtgärder och samarbetspartner.⁹⁹ De företag som är bokföringspliktiga enligt lag kommer att kunna tillämpa koden. Om ett företag omfattas av koden, kan den tas i betänkande vid bedömning i domstol om företags representanter gjort sig skyldiga till mutbrott eller inte.¹⁰⁰

En självregleringskod inom näringslivet kan bidra till större acceptans för reglerna, särskilt när det är just företrädare för näringslivet själva som tagit fram regleringen. En ytterligare fördel med en uppförandekod är att den kan reglera beteenden som enligt lagen inte är kriminaliserade men som fortfarande kan anses vara oetiska inom näringslivet.¹⁰¹ Utredaren tror att om de individer inom näringslivet accepterar och följer koden, kommer detta främja fri konkurrens och leda till ett effektivare näringsliv både nationellt som internationellt.¹⁰²

5.3 Ändringar i lagstiftningen

5.3.1 Inledning

Regeringen anser att det är mutbrottslighetens skadliga inverkan på samhällslivet i dess helhet som är den yttersta grunden för kriminaliseringen. De anser därför att mutansvaret i fortsättning bör vara generellt reglerat och således omfatta brottslighet på både offentlig och privat sektor. Som tidigare nämnts har regeringen därav föreslagit några revideringar av brottsbalkens kap. 10, som numera heter om förskingring, annan trolöshet och mutbrott. Vidare har man lagt till följande paragrafer; tagande av muta (§ 5 a), givande av muta (§ 5 b), grovt tagande av muta eller grovt givande av muta (§ 5 c), handel med inflytande (§ 5 d) och vårdslös finansiering av mutbrott (§ 5 e). Ändamålet med dessa är att de ska stå sig över tiden och visa på att Sverige uppfyller sina internationella åtaganden.¹⁰³

Enligt regeringen är ett beteende som innebär att man organiserar näringsverksamhet så att man inte möjliggör tillräcklig kontroll av den eller dem som företräder företaget ett straffvärt beteende. Regeringen tror att om man lagstiftar om vårdslös finansiering av mutbrott kommer det att främja tillväxten av

⁹⁹ Ny Juridik 4:10, s. 83

¹⁰⁰ Prop. 2011/12:79, s. 60

¹⁰¹ SOU 2010:38, s. 206

¹⁰² SOU 2010:38, s. 207

¹⁰³ Prop. 2011/12:79, s. 19

ytterligare åtgärder för att i framtiden kunna bekämpa korruption från företagens sida.¹⁰⁴

5.3.2 BrB 10 kap. § 5 e

Sedan 1 juli 2012 reglerar 10 kap. 5 e § BrB *vårdslös finansiering av mutbrott*. Paragrafen fastställer att:

”En näringsidkare som tillhandahåller pengar eller andra tillgångar åt någon som företräder näringsidkaren i en viss angelägenhet och därigenom av grov oaktsamhet främjar givande av muta, grovt givande av muta eller handel med inflytande enligt 5 d § 2 i den angelägenheten döms för vårdslös finansiering av mutbrott till böter eller fängelse i högst två år.”

Den nya paragrafen åsyftar att komma åt de situationer då företag använder sig av mellanmän för att begå korruptionsbrott.¹⁰⁵ Den nya bestämmelsen innebär att straffansvar kan komma i fråga även när uppsåt inte kan bevisas. Vad som straffbeläggs är när en näringsidkare tillhandahåller pengar eller andra tillgångar åt någon som företräder näringsidkaren i en viss angelägenhet och därigenom av grov oaktsamhet främjar givande av muta, grovt givande av muta eller handel med inflytande döms för vårdslös finansiering av mutbrott till böter eller fängelse i högst två år.¹⁰⁶

Enligt Utredningen om mutors betänkande, ska det i regel anses som grovt oaktsamt att utan några särskilda försiktighetsåtgärder överlämna pengar till en agent eller mellanman i ett land där mutor är vanligt förekommande.¹⁰⁷ Vidare föreslås det dock att företagets företrädare bör slippa straff för vårdslös finansiering av mutbrott om de vidtagit rimliga åtgärder för att förhindra korruptionsbrottsligheten.¹⁰⁸ Dessa kan t.ex. vara ”due diligence” åtgärder i form av undersökningar av agentens eller mellanmannens bakgrund. Paragrafen är vidare tänkt att användas tillsammans med den föreslagna självregleringskoden.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Prop. 2011/12:79, s. 36

¹⁰⁵ Prop. 2011/12:79, s. 19

¹⁰⁶ Prop. 2011/12:79, s. 48-49; BrB 10 kap. 5 b, 5 c och 5 d §§

¹⁰⁷ SOU 2010:38, s. 165

¹⁰⁸ SOU 2010:38, s. 154 och 165

¹⁰⁹ SOU 2010:38, s. 241

Ett företag som följt koden avseende förebyggande av mutbrott och otillbörlig påverkan, kan inte anses ha handlat grovt oaktsamt.

Införandet av bestämmelsen gör att för första gången i Sverige straffbeläggs oaktsam medverkan till mutbrott. Det kan ses som en adekvat reform med tanke på att den vanligaste metoden för företag att betala ut mutor är genom agenter och mellanmän. Den som använt sig av en agent eller mellanman för att betala ut mutor kunde även innan mutbrottsreformen dömas för bestickning i gärningsmannaskap eller som medverkande, förutsatt att det gick att bevisa uppsåt.¹¹⁰

Tidigare fanns det dock ingen möjlighet att döma den som finansierat en agent eller mellanman som genom otillräcklig kontroll av oaktsamhet eller underlåtenhet skapat förutsättningar för att den betalar ut mutor för att vinna affärsmässiga fördelar åt finansiären.¹¹¹ Ett skäl till att ansvar inte kan dömas ut kan i detta sammanhang vara att gärningen begåtts utomlands och under sådana förhållanden att svensk domsrätt inte aktualiseras.¹¹²

¹¹⁰ Drewert, 2012, s. 203; Se BrB 23 kap. 4 §

¹¹¹ Drewert, 2012, s. 203

¹¹² Prop. 2011/12:79 s. 48-49

6. Diskussion och några slutsatser

6.1 Diskussion

I takt med den ökade insikten om korruptionens skadliga konsekvenser har en internationell ömsesidig uppfattning etablerats om behovet av effektiva lösningar för att förebygga korruption i internationella affärstransaktioner. Detta har lett till ett internationellt samarbete där de internationella konventionerna och initiativen har fått en stor betydelse. De åsyftar att utforma lagar och rutiner för att kunna ställa företag till svars för korruptionsbrott.

Detta återspeglas i de flesta OECD:s medlemsstater som har infört ett straffrättsligt ansvar för företag. Ett straffrättsligt ansvar anses vara den mest effektiva metoden när det gäller att få företag att själva förebygga korruptionsbrott.¹¹³ OECD oroar sig därför för de medlemsstater som inte har tillämpat straffansvar för juridiska personer eftersom företagsansvaret måste leva upp till kraven på effektivitet, proportionalitet och att vara avskräckande. Avgörandet om huruvida ett lands företagsansvar i praktiken är effektivt ser bland annat både OECD:s arbetsgrupp och GRECO främst till antalet fällande domar samt sanktioner riktade mot företag för korruptionsbrottslighet. Hittills har kontrollorganen lutat åt att bedöma företagsansvaret som bristfälligt i de länder som inte tillämpar straffansvar för företag. Därför uppmantrar de internationella organen straffansvar för bekämpandet av korruption för juridiska personer.¹¹⁴

Artikel 18 i Europarådets straffrättsliga konvention förespråkar ett mer holistiskt och företagsanpassat ansvar. Ansvaret påminner till en stor del principen om identifikation. Detta finner de internationella kontrollorganen problematiskt på grund av att principen endast fokuserar på de högsta befattningshavarna och utesluter därmed ett företagsansvar om skulden ligger på de andra anställda inom företaget.¹¹⁵ Dock stipuleras det i artikel 18 att medlemsstaterna ska se till att

¹¹³ Se under rubrik 4.4

¹¹⁴ Se under rubrik 4.5

¹¹⁵ Se under rubrik 4.6

juridiska personer även kan hållas ansvariga när brist på översyn och kontroll inom företaget möjliggjort att korruptionsbrott till förmån för företaget kunnat begås. Jag menar på att artikel 18 i varje fall tar ett steg längre genom att ytterligare utvidga företagsansvaret.

De internationella dokumenten tillämpar en funktionell eller pragmatisk metod som ser på effekterna och resultaten av nationell lagstiftning snarare än lagarnas exakta utformning. Tack vare den funktionella metoden har en mängd olika åtgärder vuxit fram för att möjliggöra ett effektivt företagsansvar som accepterar ett synsätt på företag som bärare av eget rättsligt ansvar bortom dess enskilda individer. Vidare har de olika principerna som utvecklats för att kunna se företag som brottssubjekt öppnat upp för mer företagsanpassade sanktioner och på så vis har ett mer holistiskt synsätt utvecklats för att hela företag ska kunna dömas kollektivt för brott.

Som svar på den internationella kritiken och för att försöka uppnå de mål som de internationella dokumenten kräver har Sverige tagit ytterligare steg mot ett utvidgat företagsansvar genom att man reviderade och uppdaterade lagregleringen den 1 juli förra året. Då infördes ett presumtions- respektive oaktsamhetsansvar samt brottet om *vårdslös finansiering av mutbrott* i BrB.¹¹⁶ Även om dessa fortfarande härleds från enskilda individers agerande anser jag att de kan ses som en acceptans för ett mer holistiskt synsätt på företagsansvar. Eftersom de söker ansvar i företags strukturer och organisationer och på så vis försöker komma åt företags begagnande av mellanmän och agenter för att betala ut mutor. Syftet med dessa lagändringar är att man vill få med sig företagen att själva delta i kampen mot korruption och bidra till ett utvidgat företagsansvar att förebygga korruption.

I samband med de nämnda lagändringarna påpekade Lagrådet att det i framtiden kan finnas ett behov av en mer grundläggande översyn av hur korruptionsbrottsligheten bör regleras och byggas upp i systematiskt hänseende.¹¹⁷ Rättsutvecklingen påverkas hela tiden av att samhället förändras och juridiken måste anpassa sig där efter. Annars riskerar systemet att bli föråldrat och kan misslyckas i sin uppgift att reglera människors samlevnad. Anledningen till att arbetet mot ett utvidgat företagsansvar för att förebygga korruption inte har

¹¹⁶ Se under rubrik 1.1

¹¹⁷ Prop. 2011/12:79, s. 11

kommit till stånd tidigare tror jag beror på att korruptionen i Sverige inte har ansetts problematisk eller speciellt utbredd. Sverige har rankats i många mätningar som ett av de bästa länderna i världen när det kommer till korruptionskontroll och bekämpning av korruption.

Viktiga aspekter i anti-korruptionsarbetet som har kunnat utläsas av Transparency Internationals undersökningar är kunskap och medvetenhet, ökad medvetenhet vid reformer av verksamheter, öppenhet och insyn samt lagar, kontrollmekanismer och rättsliga åtgärder.¹¹⁸ Det räcker inte att enbart offentliga institutioner är delaktiga, utan även media, det civila samhället och det privata näringslivet måste delta i arbetet, alla måste arbeta tillsammans för att kunna komma tillrätta med korruptionsproblematiken.¹¹⁹ Kring detta anser jag att Sverige fortfarande har mycket kvar att göra. Information och utbildning har framhållits som viktiga aspekter i antikorrupsionsarbetet och jag tror det finns ett stort behov av att satsa på dessa åtgärder. Framförallt att få företagen att inse att korruption är ett irrationellt val. Detta kan förebyggas om företagen blir mer insatta i CSR och tar hänsyn till det etiska ansvarstagandet och själva ökar sitt eget ansvar i olika samhällsfrågor, inom miljö och ekonomi. Många företag arbetar redan med att ta fram egna etiska riktlinjer och uppförandekoder. En självregleringskod inom näringslivet kan i detta fall bidra till en större acceptans för reglerna, särskilt när det är just företrädare för näringslivet själva som tagit fram regleringen.

Jag tror dock att en självregleringskod först kan bli verksam när man lägger resurser på att utbilda sina anställda i dess innehåll. Det är också viktigt att ledningen har en vilja och ger plats åt att kontinuerligt diskutera korruptionsfrågan, för att de anställda ska vara medvetna om problematiken och hålla sig uppdaterade. Övergripande tror jag att det måste ske en attitydförändring i hela det svenska samhället. Först den dagen då någon faktiskt vågar prioritera korruptionsfrågan och verkligen arbeta förebyggande med den, kommer det arbete som redan görs få en ordentlig genomslagskraft. Jag anser att arbeta förbyggande mot korruption är en svår balansgång. Framförallt när vi vet att den inte är speciellt utbredd i Sverige, kan det i vissa sammanhang vara svårt att motivera varför frågan ska prioriteras. Jag anser att ju mer man bortser från problemet desto

¹¹⁸ Transparency International Sverige, 2012, s. 34

¹¹⁹ Transparency International Sverige, 2012, s. 37

mer ökar riskerna att korruptionen växer sig stor och till slut riskerar man att ha ett problem som är för stort att ta itu med.

6.2 Några slutsatser

Korruptionsproblematikens komplexitet och kulturella skillnader gör det svårt att se ett tydligt mönster. Det som kan fastställas är att problemet växer och ur ett internationellt perspektiv blir allt mer omfattande. Därför anser jag att en större tyngdpunkt bör läggas på området både när man ser till en tydligare och mer slagkraftig lagstiftning, men även på att det internationella samarbetet måste utökas och att fler länder uppmuntras att ratificera de internationella dokumenten. I Sverige har den särskilda sanktionen företagsbot visat sig vara en ineffektiv åtgärd mot att juridiska personer ska kunna åläggas straffrättsligt ansvar och har ansetts att inte leva upp till de internationella dokumentens krav. Därför tror jag att det bara är en tidsfråga tills detta slås fast i ytterligare reformer och kompromisser för att Sverige ska kunna leva upp till sina internationella åtaganden.

Huruvida det är ett införande av straffrättsligt ansvar för företag eller andra åtgärder återstår att se. Men som jag tidigare har konstaterat är det ett faktum att OECD:s och Europarådets granskande organ ser antalet fällande domar och sanktioner mot företag som det viktigaste beviset på ett effektivt företagsansvar. Det återstår därför att se om *vårdslös finansiering av utbrott* i BrB kommer att leva upp till kraven på effektivt, proportionellt och avskräckande företagsansvar för korruption, eller om det inom en snar framtid sker ytterligare lagändringar då mer praxis på området har utvecklats. Tills vidare kan företagen själva arbeta med att utvidga sitt företagsansvar genom olika korruptionsförebyggande åtgärder, exempelvis branschspecifika uppförandekoder.

Avslutningsvis tror jag att ett utvidgat företagsansvar kan motverka många av de flesta korruptionsproblemen, men inte förrän det straffrättsliga ansvaret har införts i nationell lag och man globalt tar fler initiativ kommer man att se resultat. Världen kommer troligtvis aldrig att bli helt fri ifrån korruption tror jag, i och med att det alltid finns individer som hittar nya kryphål, men jag finner ändå att rättsutvecklingen är på väg i rätt riktning.

Källförteckning

Offentligt tryck

Prop. 2005/06:59, *Företagsbot*

Prop. 2011/12:79, *En reformerad mutbrottslagstiftning*

SOU 1997:127, *Straffansvar för juridiska personer*

SOU 2010:38, *Mutbrott*

Litteratur

Dahlqvist, Anna-Lena, Holmquist, Rolf, *Brotten i näringsverksamhet*, 2010, Norstedts Juridik

Grankvist, Per, *CSR i praktiken- hur företag jobbar med hållbarhet för att tjäna pengar*, 2012, Liber

Hägerhäll, Bertil (red.), *Vår gemensamma framtid- Rapport från Världskommissionen för miljö och utveckling under ordförandeskap av statsminister Gro Harlem Brundtland*, 1988, Prisma och Tidens Förlag

Kochan, Nick & Goodyear, Robin, *Corruption: The New Corporate Challenge*, 2011, Palgrave Macmillan

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 2007, Norstedts Juridik

Wells, Celia, *Corporate Criminal Responsibility*, s. 147-149, i Tully, Stephen (red.), *Research Handbook on Corporate Legal Responsibility*, 2005, Edward Elgar Publishing

Wennberg, Suzanne, *Introduktion till straffrätten*, 2005, Norstedts Juridik

Artiklar och rapporter

Carr, Indira & Outhwaite, Opi, *The OECD Anti-Bribery Convention Ten Years On*, 2008, Vol. 5, Manchester Journal of International Economic Law, <http://epubs.surrey.ac.uk/578/1/fulltext.pdf> (2013-04-26)

Cullen, Peter J., Low, Lucinda A. & Pieth, Mark, *The OECD Convention on Bribery: A Commentary*, 2006, <http://www.oecd.org/daf/antibribery/39200754.pdf> (2013-04-28)

Drewert, Johanna, *Utvidgat företagsansvar för att förebygga korruption?* 2012, Juridisk Publikation

Karlsson, Henrik, *Nya regler om mutbrott och en ny näringsrättslig kod*, Ny Juridik del 4, 2010, Thomson Reuters Professional AB

OECD Working Group on Bribery, *Annual report*, 2010, <http://www.oecd.org/investment/anti-bribery/anti-briberyconvention/47628703.pdf> (2013-04-21)

OECD Working Group on Bribery, *Mid-term study of Phase 2 reports*, 2006, <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/36872226.pdf> (2013-04-22)

OECD Working Group on Bribery, *Recommendation of the Council for Further Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions*, 2009, <http://www.oecd.org/dataoecd/11/40/44176910.pdf> (2013-04-22)

Transparency International Sverige, *Motståndskraft, oberoende, integritet- kan det svenska samhället stå emot korruption?* National Integrity System Assessment Sweden 2011, 2012, http://www.transparency-se.org/TI-Sverige_ENIS_studie-2.pdf (2013-05-12).

Elektroniska källor

Aftonbladet, *Telia Sonera utreds för korruption*, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article15507252.ab> (2013-04-11)

Council of Europe, *Förklarande rapport till Europarådets civilrättsliga konvention*, <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/174.htm> (2013-04-16)

Council of Europe, *Förklarande rapport till Europarådets straffrättsliga konvention*, <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/173.htm> (2013-04-17)

CSR Sweden, *Om CSR Sweden*, <http://www.csrsweden.se/OmCSRSweden.aspx> (2013-04-13)

MiljöRapporten Direkt, Nyhetsbrev, *Svenska storföretag enas i hållbarhetsarbetet*, MiljöRapporten Förlag AB (2013-05-14)

Regeringskansliet, *Hållbar utveckling (CSR)*, <http://www.regeringen.se/sb/d/2657> (2013-04-12)

Regeringskansliet, *Konventioner och initiativ mot korruption*, <http://www.regeringen.se/sb/d/16755/a/205773> (2013-04-15)

Regeringskansliet, *OECD:s arbete mot korruption*, <http://regeringen.se/sb/d/5467/a/73976> (2013-04-15)

Regeringskansliet, *OECD:s riktlinjer för multinationella företag*, <http://regeringen.se/sb/d/5467/a/14556> (2013-04-15)